

Хомутенко А. В.

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів

Одеський національний економічний університет

м. Одеса, Україна

ДО ПИТАННЯ РОЗМЕЖУВАННЯ ТА ЗМІСТОВНОГО НАПОВНЕННЯ ТЕРМІНІВ «ІНСТИТУТ» ТА «ІНСТИТУЦІЯ»

Трансформації усіх сфер суспільного життя, що відбуваються під впливом суспільного розвитку та глобалізаційних процесів, відображаються на мові, словарний склад якої постійно поповнюється. Слова, що вживаються, відображають економічні, соціальні та науково-технічні реалії. Вони виражають сутність та матеріальний зміст понять, мають прагматику використання, семантичні відтінки та межі.

Вітчизняна економічна наука не є виключенням, – її термінологія повсякчас поповнюється. Це обумовлює необхідність наукового роз'яснення та уточнення термінів, що входять у вжиток. До таких термінів, зокрема, можна віднести: «інститут» та «інституція». Їх розмежування на нашу думку сприятиме правильному розумінню системного значення цих слів, їх змістовного наповнення та сфери вживання, а отже позитивно вплине на взаєморозуміння між людьми.

Проведене дослідження показало, що нерідко вітчизняні та зарубіжні вчені підміняють термін «інститут» терміном «інституція». Водночас, вони не є тотожними. Так, Катигрובה О. В. тлумачить термін «інституції» як «систему формальних та неформальних норм і правил у вигляді стандартів поведінки, звичок, рутини, традицій, звичаїв, що визначають домінуючий спосіб мислення для соціальної групи чи всього народу у економічній, соціальній, політичній або будь-якій іншій сфері; а також у вигляді сукупності законів, що

контролюють певні соціальні відносини шляхом формування механізму вирішення конфліктів між господарськими суб'єктами, виконуючи функцію регулятора суспільних явищ» [1]. Іншаков О. В. та Фролов Д. П. у своєму ґрунтовному дослідженні вказаних термінів зазначають, що «інституції – це соціальні форми функцій суб'єктів, об'єктів, процесів і результатів економічної діяльності, що забезпечують еволюцію системи суспільного розподілу праці на підставі статусів, норм, правил, інструкцій, регламентів, контрактів, стандартів і порядків» [2, с. 56]. Спираючись на наукові здобутки вчених у дослідженні сутнісного змісту дефініції «інституція» вважаємо, що інституціями є існуючі у суспільстві норми [1; 2; 3]. Такі норми можна поділити на формальні та неформальні. До формальних інституцій відносять зокрема: конституційні норми, закони, контрактні відносини, а до неформальних – традиції, звичаї, моральні й етичні норми та ін. [2; 4].

Під «інститутами» Норт Д. розуміє: організації, тобто державні органи, політичні партії, профспілки тощо [5]. А от Іншаков О. В. та Фролов Д. П. дійшли до висновку, що «інститут – агрегована аналітична категорія, абстрактно об'єднуюча всю сукупність організацій, що діють у господарстві країни, групи країн або світу (залежно від масштабу аналізу) на основі їх загального видового статусу» [2, с. 61]. Таким чином, вчені надали терміну «інститут» наукового наповнення. Виходячи з проведеного дослідження вважаємо, що інститутами є прийнята система суспільного життя, яка формується та/або трансформується під впливом формальних і неформальних інституцій.

Відмітимо, що до суспільних інститутів необхідно відносити, залежно від виду суспільної діяльності або сфери суспільного життя, зокрема:

- правові – правотворчої та правореалізаційної діяльності, судової діяльності та контролю;
- політичні – держави, державної служби, виборчого процесу, політичних партій, державного управління, органів місцевого самоврядування, громадського контролю;

- соціальні – освіти, науки, культури, спорту, видавничої справи, кіно;
- економічні – суб'єктів господарювання, домогосподарств, держави як суб'єкта господарювання, фінансів.

За призначенням суспільні інститути можна поділити на: інститути відтворення життя суспільства (сім'я, освіта та ін.), інститути виробництва благ (промисловість, сільське господарство, транспорт та ін.), інститути регулювання суспільних відносин (право, мораль, віросповідання), інститути передання цінностей існування та розвитку суспільства, особистості (культура, наука, спорт, релігія, ідеологія), інститути управління суспільними відносинами (політика, держава, влада та ін.), інститути забезпечення (охорона здоров'я, природокористування та природовідтворення, фінанси), охоронні та правозахисні інститути (армія, поліція та ін.).

Слід зазначити, що частина наведених суспільних інститутів самостійно трансформується під впливом екзо- та ендогенних факторів, однак, у більшій своїй частині, вони потребують якісного оновлення (модернізації) шляхом здійснення певного комплексу дій уповноваженими органами влади. Такі дії, в свою чергу, ґрунтуються на формальних інституціях, якісні зміни яких дають поштовх для модернізації інститутів, що належать до їх поля.

У контексті зазначеного актуалізується необхідність здійснення заходів, спрямованих не просто на реформування (зміну, перетворення), а на якісне оновлення, тобто модернізацію функціонуючих суспільних інститутів [6]. При цьому, необхідно зважати на те, що зв'язки, які виникають між різними сферами життєдіяльності суспільства настільки тісні, що відокремлення якогось одного процесу є достатньо умовним. Саме тому, модернізація, наприклад, системи управління державними фінансами, повинна передбачати синхронність модернізації політичної, соціальної, економічної та інших сфер життєдіяльності країни й відповідних суспільних інститутів. Враховуючи це інституціональна модернізація управління державними фінансами, на нашу думку, представляє собою якісне оновлення певних суспільних інститутів, що належать до сфери управління державними фінансами та/або здійснюють вплив

на неї, за рахунок удосконалення відповідних формальних і урахування неформальних інституцій, з метою підвищення ступеня задоволення суспільних інтересів. Наголосимо на тому, що терміни «інституціональна модернізація управління державними фінансами» та «модернізація інституціональної системи управління державними фінансам» не є тотожними. Вважаємо, що другий термін вужче, адже інституціональна система управління державними фінансами включає лише окремі елементи – інститути, які відносять до цієї системи, як-от: державне управління; фінанси, в т.ч. й державні; державна служба в частині, що відноситься до такого управління та формальні інституції, які здійснюють вплив на систему управління державними фінансами.

Підсумовуючи зазначимо, що терміни «інститут» та «інституція» не можна ототожнювати, адже кожен з них має своє змістовне наповнення та виражає сутність певного суспільного явища. Точне їх тлумачення сприятиме не лише розмежуванню дефініцій, а й слугувати підґрунтям для прийняття правильних управлінських рішень щодо якісного оновлення як інституцій, так і суспільних інститутів, що функціонують в країні.

Список використаних джерел:

1. Катигрובה О. В. Сутнісна характеристика понять «інститут» та «інституція» в теорії інновацій / О. В. Катигрובה // Режим доступу: <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/economy-311/economic-theory-and-history-311/7510-description-of-understanding-sutnsna-qnstitutq-ta-qnstitutsyaq-in-teor-nnovatsy>
2. Іншаков О. В. Інституція – ключ до розуміння економічних інститутів / О. В. Іншаков, Д. П. Фролов // Економічна теорія : ЕТ : наук. журн. – 2011. – № 1. – С. 52-62. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/28447/04-Inshakov.pdf?sequence=1>
3. Кармазіна М. «Інститут» та «інституція»: проблема розрізнення понять / М. Кармазіна, Шурбована О. // Політичний менеджмент. – 2006. - №4. – С. 10-19. –

Режим доступу: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/9611/02-Karmazina.pdf?sequence=1>

4. Фінанси інституційних секторів економіки України / за ред. Т. І. Єфименко, М. М. Єрмошенка. – К.: ДННУ «Акад. фін. управління», 2014. – 584 с.

5. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики. □ М.: Фонд экономической книги „Начала”, 1997. – С. 17 – 21.

6. Жуков Д. С. Институциональная модернизация: генезис представлений и теоретический контекст / Д. С. Жуков, С. К. Лямин // Ineternum. – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/institutsionalnaya-modernizatsiya-genezis-predstavleniy-i-teoreticheskiy-kontekst>